

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ І ПРИКЛАДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

ФЛУД ДАР'Я ВАЛЕНТИНІВНА

Допускається до захисту:

В. о. завідувача кафедри
інформаційних систем
управління, д-р екон. наук,
професор

Ольга АНІСІМОВА
« » 20 р.

**НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ
В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ**

Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Тетяна ЯВОРСЬКА,
канд. пед. наук, доцент кафедри
інформаційних систем управління

Оцінка: / /
(бали за шкалою ЄKTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Флуд Д. В. Навчання цифровій грамотності в українських бібліотеках. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024. 56 с.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено проблему цифрової грамотності, що вирішується шляхом навчання у бібліотеках. Встановлено важливість діяльності українських бібліотек, що стали хабами цифрової освіти для громадян, їх кадрове та матеріально-технічне забезпечення. Проаналізовано досвід діяльності бібліотек м. Вінниці та розроблено рекомендації щодо удосконалення навчання цифрової грамотності у бібліотеках.

Ключові слова: цифрова грамотність, бібліотеки, проєкт «Дія. Цифрова освіта», інформаційні технології.

Табл.7. Рис.6. Бібліограф.: 42 найм.

SUMMARY

Flud D. V. Teaching Digital Literacy in Ukrainian Libraries. Specialty 029 «Information, library and archival affairs», Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024. 56 p.

In the qualifying (bachelor's) thesis, the problem of digital literacy, which is solved by learning in libraries, is investigated. The importance of Ukrainian libraries, which have become hubs of digital education for citizens, as well as their staffing and material and technical support, is established. The experience of libraries in Vinnytsia was analyzed and recommendations for improving digital literacy in libraries were developed.

Keywords: digital literacy, libraries, Diia. Digital Education project, information technology.

Tabl.7. Fig.6. Bibliography: 42 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ У БІБЛІОТЕКАХ.....	7
1.1. Сутність основних понять дослідження. Рівні та компоненти цифрової грамотності.	7
1.2. Аналіз нормативно-правової бази теми дослідження.	13
1.3. Діяльність бібліотек щодо формування цифрової грамотності громадян.	15
1.4. Закордонний досвід навчання цифровій грамотності у бібліотеках.....	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	21
РОЗДІЛ 2 НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ.....	24
2.1 Діяльність бібліотек-хабів проєкту «Дія. Цифрова освіта».....	24
2.2. Кадрове забезпечення навчання цифровій грамотності в бібліотеках	27
2.3. Методи та форми навчання цифровій грамотності в бібліотеках.	32
2.4. Матеріально-технічне забезпечення навчання цифровій грамотності в бібліотеках.	36
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	40
РОЗДІЛ 3 ДІЯЛЬНІСТЬ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В. ОТАМАНОВСЬКОГО ЩОДО НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ ГРОМАДИ	42
3.1. Діяльність ВОУНБ ім. В. Отамановського щодо навчання цифровій грамотності громади.	42
3.2. Порівняльний аналіз навчальних програм з цифрової грамотності у ВОУНБ ім. В. Отамановського та бібліотек інших міст України.....	45
3.3. Рекомендації щодо удосконалення навчання цифровій грамотності у бібліотеках.	48
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	50
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де інформаційні технології проникають у всі сфери життя, володіння цифровою грамотністю стає життєво необхідною навичкою для людей будь-якого віку та професії.

В Україні питання навчання цифрової грамотності є особливо актуальним з кількох причин, як-от: низький рівень володіння цифровою грамотністю населення: згідно з дослідженнями, лише 60% українців мають базові навички роботи з комп'ютером та Інтернетом, а 17% взагалі не користуються ІКТ [1]; зростання кількості онлайн-послуг: урядові, фінансові, освітні та інші послуги все частіше надаються онлайн, що робить доступ до них неможливим для людей, які не володіють цифровою грамотністю; ризики онлайн-шахрайства та кібербезпеки: люди, які не знають, як захистити себе в Інтернеті, стають уразливими до шахрайства, крадіжки особистих даних та інших кіберзлочинів; необхідність розвитку цифрової економіки: для того, щоб Україна стала повноцінною учасницею світової цифрової економіки, її громадяни повинні мати високий рівень цифрової грамотності.

Бібліотеки, як традиційні центри інформації та освіти, мають значний потенціал для навчання цифрової грамотності. Вони володіють ресурсами, мають доступ до Інтернету, кваліфікований персонал. Дослідження навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках є актуальним оскільки його результати можуть сприяти покращенню якості такого навчання, що дасть можливість підвищенню рівня цифрової грамотності населення України.

Метою цього дослідження є вивчення стану та перспектив розвитку навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках.

Завдання дослідження:

- проаналізувати нормативно-правову базу теми дослідження;
- здійснити огляд рівнів та компонентів цифрової грамотності;
- охарактеризувати програми та заходи, які здійснюють бібліотеки для навчання цифровій грамотності;

- проаналізувати ефективність методів та форм навчання, що використовуються в бібліотеках-хабах проєкту “Дія. Цифрова освіта”;
- проаналізувати кадрове забезпечення та матеріально-технічну базу бібліотек для навчання цифрової грамотності;
- дослідити діяльність з навчання цифрової грамотності у бібліотеках міста Вінниці (на прикладі ВОУНБ ім. В. Отамановського);
- розробити рекомендації щодо покращення навчання цифрової грамотності у бібліотеках м. Вінниці.

Об'єктом дослідження є процес навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках.

Предметом дослідження є методи, форми, зміст та результати навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках.

Методи дослідження. У дослідженні будуть використовуватися такі методи:

- Аналіз наукової літератури: вивчення наукових публікацій з теми дослідження.
- Статистичний аналіз: обробка статистичних даних про стан та розвиток навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках.
- Метод порівняльного аналізу: порівняння досвіду навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках з досвідом зарубіжних бібліотек.

Наукова новизна полягає в тому, що дослідження комплексно розкриває стан та перспективи розвитку навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках. Дослідження планується вийти за межі простого огляду існуючих програм та перейти до:

- Аналізу потреб різних соціальних груп населення: необхідність вивчати потреби різних вікових груп, рівнів освіти та місць проживання щоб визначити, які програми навчання цифрової грамотності є найбільш актуальними.
- Оцінки ефективності методів навчання: дослідження оцінює ефективність методів навчання цифрової грамотності, що використовуються в українських

бібліотеках. Це дозволить визначити, які методи є найуспішнішими у підвищенні цифрової грамотності користувачів.

- Розробки рекомендацій щодо удосконалення навчання: на основі проведеного аналізу розроблені конкретні рекомендації для українських бібліотек щодо удосконалення програм навчання цифрової грамотності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результати дослідження будуть мати практичну значущість для: бібліотечних працівників щодо надання інформації та рекомендацій для покращення програм навчання цифровій грамотності; політичних діячів та державних службовців щодо розробки державної політики у сфері навчання цифрової грамотності, а також для виділення ресурсів для підтримки бібліотек у цій діяльності; науковців та освітян щодо питань навчання цифрової грамотності; користувачів бібліотек щодо підвищенню якості навчання цифрової грамотності, що дозволить користувачам бібліотек розвивати свої цифрові навички.

Апробація результатів дослідження. Матеріали та результати роботи доповідались та обговорювались IX Всеукраїнській науковій студентській конференції «Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері» (Донецький національний університет імені Василя Стуса, 12 квітня 2024 р., м. Вінниця), тези: «Роль та відповідальність цифрових амбасадорів у бібліотеках» (с. 89-91).

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, узагальнюючих висновків та списку використаних посилань в кількості 42 джерела. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок. Основний зміст викладено на 48 сторінках. В роботі представлено 7 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ У БІБЛІОТЕКАХ

1.1. Сутність основних понять дослідження. Рівні та компоненти цифрової грамотності.

У XXI столітті однією із найголовніших навичок – є цифрова грамотність. Бурхливий розвиток інформаційних, цифрових технологій вимагає від громадян швидкої адаптації, прийняття викликів та бажання вчитися.

Цифрова грамотність – це набір знань, умінь та навичок, які необхідні для безпечного та ефективного використання цифрових технологій та ресурсів інтернету.

У ЮНІСЕФ вважають цифрову грамотність надзвичайно важливою, зокрема й тому, що вона може допомогти покращити навчальні результати, допомогти розпізнати дезінформацію та надати доступ до різноманітних корисних ресурсів.

Цифрова грамотність – це здатність людини знаходити, оцінювати та передавати інформацію за допомогою друку або цифрових медіаплатформ. Це поєднання як технічних, так і когнітивних здібностей у використанні інформаційних і комунікаційних технологій для створення, оцінки та обміну інформацією [2].

Як і інформаційна грамотність, цифрова грамотність вимагає навичок пошуку та використання інформації та критичного мислення. Крім того, цифрова грамотність передбачає знання цифрових інструментів і їх використання в комунікативних цілях спільної роботи через соціальне залучення. Спеціальна група з цифрової грамотності ALA визначає цифрову грамотність як «здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, оцінки, створення та передачі інформації, що вимагає як когнітивних, так і технічних навичок» [3].

Дослідники вже не сприймають цифрову грамотність як монолітне поняття. Натомість вона розглядається як сукупність взаємопов'язаних навичок, що охоплюють наступні складники:

- Комп'ютерна грамотність: Ефективне використання комп'ютерів, програмного забезпечення та інших електронних пристроїв.
- Інформаційна грамотність: Вміння самостійно знаходити, аналізувати та критично оцінювати інформацію з різних джерел.
- Компетентне користування соціальними мережами: Розуміння принципів роботи та етичних норм поведінки в соціальних мережах.
- Використання мережевих технологій: Знання основ мережевої безпеки, протоколів та етикету в Інтернеті.

Цей комплексний підхід до цифрової грамотності підкреслює важливість не лише технічних навичок, але й здатності критично мислити, оцінювати інформацію та використовувати технології відповідально та етично.

Сьогодні цифрова грамотність (digital literacy) є одним із пріоритетних напрямків розвитку держави.

Повномасштабна війна супроводжується безпрецедентно величезною кількістю ворожої дезінформації, фейків і маніпуляцій. Неправдивий контент охоплює мільйони українців із метою деморалізувати громадян і дискредитувати Збройні сили України. В умовах повномасштабної та гібридної інформаційної війни росії проти України громадянам важливо володіти навичками цифрової грамотності, вміти опиратися ворожій пропаганді, відрізняти фейки та максимально ефективно використовувати цифрові технології для перемоги й особистої безпеки.

Під час війни цифрові навички є однією з конкурентних переваг для пошуку віддаленої роботи, апскілінгу або рескілінгу (покращення кваліфікації чи перенавчання). Цифрова грамотність дозволить проживати в країні зручніше: опанувавши цифрові навички, кожен українець зможе отримувати державні послуги онлайн, якісно підвищить рівень життя, бути впевненим користувачем соціальних мереж та Інтернету [4].

Цифрова грамотність не є статичним поняттям, а постійно еволюціонує та розвивається з появою нових технологій та інформаційних ресурсів.

Цифрова грамотність складається з кількох ключових компонентів:

- Інформаційна грамотність: здатність знаходити, оцінювати та використовувати інформацію з різних джерел, включаючи друковані та електронні ресурси.
- Медіаграмотність: розуміння того, як створюються та поширюються медіа, а також здатність критично оцінювати медіаконтент.
- Комп'ютерна грамотність: знання та навички роботи з комп'ютером та програмним забезпеченням, включаючи операційні системи, офісні програми та Інтернет-браузери.
- Комунікаційна грамотність: здатність ефективно спілкуватися за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), включаючи електронну пошту, чат, онлайн-форуми та соціальні мережі.
- Безпекова грамотність: знання та навички захисту себе та своїх даних в Інтернеті, включаючи використання надійних паролів, шифрування та захист від онлайн-шахрайства.
- Проблемна грамотність: здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для вирішення проблем, прийняття рішень та досягнення цілей.
- Творча грамотність: здатність використовувати ІКТ для створення нового контенту, такого як тексти, зображення, відео та музика.
- Соціальна та етична грамотність: розуміння етичних та правових аспектів використання ІКТ, а також вплив ІКТ на суспільство та культуру.

На рівень цифрової грамотності людини впливають різні фактори (описані на Рисунку 1.1). Ці фактори включають як особистісні характеристики, так і зовнішні умови, які разом формують цифрові навички та компетенції. Кожна з цих груп факторів відіграє важливу роль у формуванні цифрової грамотності, забезпечуючи базу для успішної інтеграції цифрових інструментів у повсякденне життя та професійну діяльність.

Вік

- Як правило, молоді люди володіють більш високим рівнем цифрової грамотності, ніж люди похилого віку. Це пов'язано з тим, що вони з раннього віку знайомляться з ІКТ і мають більше можливостей для практичного досвіду.

Освіта

- Люди з вищою освітою зазвичай мають більш високий рівень цифрової грамотності. Це пов'язано з тим, що освітні програми все частіше включають навчання роботі з ІКТ.

Професія

- Люди, які працюють у сфері ІКТ, зазвичай мають більш високий рівень цифрової грамотності, ніж люди, які працюють у інших сферах. Це пов'язано з тим, що їм необхідні знання та навички роботи з ІКТ для виконання своїх робочих обов'язків.

Доступ до ІКТ

- Люди, які мають доступ до комп'ютера та Інтернету, мають більші можливості для розвитку своїх цифрових навичок. Це стосується не тільки фізичного доступу до обладнання, а й наявності цифрової інфраструктури, такої як швидкісний інтернет та доступне програмне забезпечення.

Мотивація

- Люди, які мотивовані розвивати свої цифрові навички, зазвичай мають більш високий рівень цифрової грамотності. Мотивація може виникнути з різних причин, таких як прагнення працевлаштування, підвищення кваліфікації, навчання нових промов або просто бажання бути більш під'єднаним до сучасного світу.

Соціально-економічний статус

- Соціально-економічний статус людини може впливати на її рівень цифрової грамотності. Люди з нижчим соціально-економічним статусом можуть мати менше можливостей для доступу до ІКТ та навчання цифровим навичкам.

Рисунок 1.1 – фактори, які впливають на рівень цифрової грамотності людини.

Рівень цифрової грамотності відіграє ключову роль у життєзабезпеченні людини. Низький рівень цифрової грамотності може мати негативні наслідки для окремих людей та суспільства в цілому. Деякі з цих наслідків включають:

- Труднощі з пошуком роботи та працевлаштуванням. У сучасному світі роботодавці часто вимагають від працівників володіння цифровими

навичками. Люди з низьким рівнем цифрової грамотності можуть мати труднощі з пошуком роботи або можуть бути обмежені у виборі робочих місць.

- Проблеми з доступом до інформації та послуг. Багато державних та комерційних послуг надаються онлайн. Люди з низьким рівнем цифрової грамотності можуть мати труднощі з доступом до цих послуг, що може призвести до соціальної та економічної маргіналізації.

- Люди з низьким рівнем цифрової грамотності можуть бути більш уразливими до онлайн шахрайства, фішингу та дезінформації. Вони можуть не мати необхідні навички для критичної оцінки інформації, яку вони знаходять в Інтернеті.

- Зниження рівня соціальної участі: Багато форм громадської та політичної участі тепер відбуваються онлайн. Люди з низьким рівнем цифрової грамотності можуть бути обмежені у своїй здатності брати участь у цих видах діяльності.

- Поглиблення цифрової прірви: Цифрова прірва – це різниця у доступі до ІКТ та цифрових навичок між різними групами населення. Низький рівень цифрової грамотності може поглибити цю прірву та збільшити нерівність між багатими та бідними, містом та селом [5].

Рівень цифрової грамотності людини визначається її знаннями, навичками та компетенціями у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Цифрова грамотність складається з кількох рівнів, кожен з яких характеризується певними навичками та вміннями.

На початковому рівні людина здатна користуватися основними функціями комп'ютера та Інтернету. Це включає пошук інформації, роботу з електронною поштою та спілкування в соціальних мережах. Крім того, початківці вміють користуватися текстовими редакторами, електронними таблицями та іншими базовими програмами. Вони також мають базові знання про безпечне використання Інтернету, розуміючи основні принципи кібербезпеки.

Середній рівень цифрової грамотності передбачає здатність знаходити та оцінювати інформацію з різних джерел, як друкованих, так і електронних. На цьому рівні людина вміє використовувати програмне забезпечення для вирішення різноманітних завдань, створення контенту та забезпечення власної безпеки в Інтернеті. Вона також розуміє основні принципи роботи комп'ютерів та мереж, вміє використовувати онлайн-інструменти для навчання, спілкування та співпраці з іншими.

Високий рівень цифрової грамотності дозволяє людині використовувати інформаційно-комунікаційні технології для інновацій та вирішення складних проблем. Людина на цьому рівні розуміє етичні та правові аспекти використання ІКТ, а також їхній вплив на суспільство. Вона здатна створювати новий контент, такий як тексти, зображення, відео та музика, використовуючи сучасні технології. Крім того, людина володіє навичками ведення досліджень та аналізу даних за допомогою ІКТ, розуміє принципи штучного інтелекту, машинного навчання та інших новітніх технологій [6].

Важливо зазначити, що ці рівні є умовними і можуть варіюватися залежно від контексту та конкретних потреб людини.

Отже, у сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, цифрова грамотність стає не просто корисною навичкою, а й необхідністю. Це комплекс знань, умінь та навичок, що дозволяють людям ефективно та безпечно використовувати цифрові технології та ресурси Інтернету.

Цифрова грамотність охоплює широкий спектр компетенцій, від базових навичок роботи з комп'ютером до критичного оцінювання інформації та розуміння етичних аспектів використання ІКТ.

Підвищення рівня цифрової грамотності населення є спільною відповідальністю держави, освітніх установ та громадян. Держава повинна створювати та впроваджувати навчальні програми, забезпечувати доступ до інформаційно-комунікаційних технологій та підвищувати усвідомлення значущості цифрових навичок. Освітні заклади мають інтегрувати цифрову грамотність у свої навчальні плани. Водночас, самі громадяни повинні бути

зацікавлені в постійному саморозвитку та вдосконаленні своїх цифрових компетенцій.

1.2. Аналіз нормативно-правової бази теми дослідження.

Тема навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках стає все більш актуальним в сучасному інформаційному суспільстві. Бібліотеки, як традиційні центри доступу до інформації та знань, мають значний потенціал для розвитку цифрових навичок населення та сприяння цифровій інклюзії.

В Україні питання цифровізації та цифрової грамотності регулюються низкою нормативних документів, які визначають стратегію розвитку цієї сфери, а також встановлюють стандарти та вимоги до освітніх програм.

Так, Стратегія розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2020-2025 роки визначає пріоритетні напрямки розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні, включаючи цифровізацію освіти [8].

Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2030 року визначає стратегічні цілі та пріоритети розвитку освіти в Україні, включаючи розвиток цифрових компетенцій учнів та викладачів [9].

Закон України «Про інформацію» (від 05. 10. 2011) визначає правові засади інформаційної діяльності в Україні, а також права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин. Відповідно до статті 31, бібліотеки мають сприяти доступу до інформації та її поширенню [11].

Закон України «Про освіту» (від 15.09.2017). Цей закон визначає правові засади освітньої діяльності в Україні, а також права та обов'язки учасників освітнього процесу. Відповідно до статті 41, заклади освіти мають сприяти розвитку цифрової грамотності учнів та студентів [12].

Нормативно-правова база, що регулює діяльність бібліотек в Україні, містить ряд положень, які прямо або опосередковано впливають на питання навчання цифрової грамотності. До ключових документів належать Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (від 01.07.2000), що визначає

основні принципи державної політики у сфері бібліотечної справи, а також завдання та функції бібліотек. Відповідно до статті 19, бібліотеки мають сприяти розвитку інформаційної культури та інформаційної грамотності населення, а також надавати доступ до інформаційних ресурсів та послуг [10].

Щодо Програмних документів, то тут можна навести Національну програму розвитку бібліотечної справи на 2021-2025 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016). Ця програма визначає пріоритетні напрямки розвитку бібліотечної справи в Україні, серед яких є сприяння цифровій трансформації бібліотек та підвищення їхньої ролі у навчанні цифрової грамотності населення [13].

Концепція розвитку цифрової грамотності та навичок на 2021-2025 роки (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.09.2021). Ця стратегія визначає ключові завдання та заходи з розвитку цифрової грамотності та навичок в Україні, серед яких є сприяння розвитку цифрових навичок населення за допомогою бібліотек [14].

Міністерство культури, інформаційної політики України розробило Методичні рекомендації щодо організації навчання цифрової грамотності в бібліотеках. Ці рекомендації надають бібліотекам методичні поради щодо організації навчання цифрової грамотності населення [15].

Серед міжнародних документів важливим в цьому контексті є Маніфест інформаційної та медіаграмотності ЮНЕСКО (2018). Цей документ визначає ключові принципи інформаційної та медіаграмотності, а також рекомендації щодо їх розвитку в різних країнах [16].

Рекомендації Ради Європи щодо медіаграмотності для освіти та інновацій (2017) надають рекомендації щодо розвитку медіаграмотності в освіті [17].

Аналіз нормативно-правової бази свідчить про те, що існує комплексна система нормативно-правових актів, які регулюють питання навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках. Ця система ґрунтується на принципах доступності інформації, розвитку інформаційної культури та сприяння цифровій інклюзії.

Отже, нормативно-правова база України створює сприятливі умови для розвитку навчання цифрової грамотності в бібліотеках. Однак для ефективної реалізації цієї функції необхідно подолати ряд викликів. Розвиток цифрових технологій, зростаюча увага до цифрової грамотності та можливість співпраці з іншими організаціями відкривають нові перспективи для навчання цифрової грамотності в українських бібліотеках.

1.3. Діяльність бібліотек щодо формування цифрової грамотності громадян.

Бібліотеки в сучасному світі відіграють важливу роль у розвитку цифрової грамотності серед населення, оскільки вони є доступними місцями для отримання знань і навичок. Особливо це важливо для тих, хто не має можливості вивчати цифрові технології самостійно або у формальному освітньому закладі.

Одним із ключових напрямків діяльності бібліотек у цій сфері є організація та проведення різноманітних курсів з цифрової грамотності. Наприклад, бібліотеки проводять базові курси для новачків, де навчають основам роботи з комп'ютером, використанням Інтернету, електронної пошти та соціальних мереж. Вони також пропонують спеціалізовані курси, орієнтовані на більш просунуті теми, такі як використання офісних програм, графічних редакторів та основи програмування.

Індивідуальні консультації є ще однією важливою послугою бібліотек, яка допомагає користувачам вирішувати конкретні питання, пов'язані з цифровою грамотністю. Це може включати допомогу в налаштуванні електронних пристроїв, реєстрації в онлайн-сервісах або створенні електронної пошти.

Доступ до комп'ютерів та Інтернету в бібліотеках є надзвичайно важливим для тих, хто не має власних пристроїв або інтернет-з'єднання вдома. Це забезпечує рівні можливості для всіх у доступі до цифрових ресурсів.

Бібліотеки також активно розробляють та розповсюджують інформаційні матеріали, як-от буклети, посібники, відеоуроки та інструкції, що допомагають

користувачам освоювати цифрові навички. Ці матеріали можуть бути доступні як у друкованому вигляді, так і онлайн.

Регулярні заходи та майстер-класи на теми, пов'язані з цифровою грамотністю, допомагають залучити різні групи населення. Наприклад, бібліотеки організовують семінари для пенсіонерів, молоді, безробітних або малозабезпечених громадян.

Бібліотеки часто співпрацюють з місцевими громадами, освітніми установами, ІТ-компаніями та іншими організаціями для розробки та впровадження програм цифрової освіти. Таке партнерство дозволяє розширювати можливості навчання та залучати більше ресурсів.

Крім того, бібліотеки допомагають громадянам користуватися електронними урядовими послугами, такими як електронне декларування, реєстрація на прийом до лікаря або отримання довідок онлайн. Це включає як навчання користувачів, так і безпосередню допомогу у використанні цих сервісів.

Цифрова грамотність також включає вміння критично оцінювати інформацію з Інтернету. Бібліотеки проводять заняття з медіаграмотності, навчаючи розпізнавати фейки, працювати з достовірними джерелами інформації та захищати особисті дані в мережі.

Деякі бібліотеки використовують новітні технології, такі як віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR) та 3D-друк, для навчання цифровій грамотності, роблячи навчання більш цікавим та залучаючи молодь.

Нарешті, бібліотеки здійснюють моніторинг та оцінку ефективності своїх програм з цифрової грамотності, що допомагає коригувати програми та підходи, адаптувати їх під потреби різних груп населення і постійно покращувати якість надання послуг.

Таблиця 1.1 ілюструє різноманітні засоби та матеріали, які бібліотеки застосовують для поліпшення навичок своїх користувачів у сфері цифрових технологій. Вона охоплює широкий спектр ресурсів, включаючи програмне забезпечення для навчання, онлайн-курси, спеціалізовані програми та інструменти для створення і редагування цифрового контенту.

Таблиця 1.1 – Інструменти і ресурси, що використовуються бібліотеками для підвищення цифрової грамотності [19].

Інструменти та ресурси	Опис	Приклади успішних проєктів
Онлайн-платформи для навчання	Використання платформ для проведення онлайн-курсів, вебінарів та дистанційного навчання	Coursera, Moodle, Prometheus
Цифрові бібліотеки та ресурси	Доступ до електронних книг, наукових статей, мультимедійних ресурсів	Google академія
Програмне забезпечення для навчання	Використання спеціалізованих програм для навчання різним аспектам цифрової грамотності	Microsoft Office, Google Workspace,
Вебінари та онлайн-семінари	Організація регулярних вебінарів на різні теми цифрової грамотності	Вебінари з кібербезпеки, семінари з використання соціальних мереж
Програми соціальної інтеграції	Ініціативи для інтеграції малозабезпечених верств населення в цифрове суспільство	Програми для безробітних, курси для пенсіонерів
Платформи для дистанційної підтримки	Інструменти для надання дистанційних консультацій та технічної підтримки	Zoom, Microsoft Teams, Slack
Навчальні ігри та симуляції	Використання ігор та симуляцій для навчання цифровим навичкам та критичному мисленню	Minecraft: Education Edition, SimCityEDU
Соціальні мережі для навчання	Використання соціальних мереж для обміну знаннями та навчання	Групи у Facebook, канали на YouTube, професійні мережі на LinkedIn
Кібербезпека та захист даних	Навчальні програми з кібербезпеки та захисту особистих даних	Курси з основ кібербезпеки, тренінги з використання антивірусного ПЗ
Технології для інклюзивного навчання	Інструменти для навчання людей з особливими потребами	Програми для читання тексту, екранні лупи, адаптовані клавіатури та миші

Наведені інструменти та ресурси допоможуть бібліотекам у їх роботі з формування цифрової грамотності у населення.

Отже, діяльність бібліотек у формуванні цифрової грамотності громадян є багатогранною і включає освітні програми, консультації, доступ до ресурсів, організацію відповідних заходів, партнерства, підтримку урядових послуг та інші важливі аспекти. Це робить бібліотеки ключовими центрами цифрової освіти в суспільстві, сприяючи загальному підвищенню рівня цифрової грамотності населення.

1.4. Закордонний досвід навчання цифровій грамотності у бібліотеках.

Бібліотеки у багатьох країнах світу активно впроваджують програми навчання цифрової грамотності, використовуючи різноманітні підходи та методи. Розглянемо приклади з успішного досвіду діяльності бібліотек в цьому напрямі.

США. Публічна бібліотечна система міста Сієтла: Ця бібліотечна система пропонує широкий спектр програм цифрової грамотності, включаючи заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошуку інформації в Інтернеті, використання електронної пошти та соціальних мереж. Бібліотека також пропонує індивідуальні консультації та доступ до комп'ютерів та Інтернету.

Бібліотека Конгресу: Ця національна бібліотека пропонує онлайн-ресурси з цифрової грамотності, включаючи навчальні посібники, відео та інтерактивні модулі. Бібліотека також проводить семінари та вебінари з цифрової грамотності для бібліотекарів та інших фахівців.

Велика Британія. Бібліотечна асоціація Великобританії: Ця професійна організація пропонує ресурси та рекомендації для бібліотек з навчання цифрової грамотності. Асоціація також проводить дослідження та публікує звіти про стан цифрової грамотності у Великобританії.

Бібліотеки Манчестера: Ця мережа бібліотек пропонує програми з цифрової грамотності для людей різного віку та з різним рівнем навичок. Програми включають заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошук

інформації в Інтернеті, використання програмного забезпечення та онлайн-безпеки.

Канада. Бібліотечна асоціація Канади: Ця професійна організація пропонує ресурси та рекомендації для бібліотек з навчання цифрової грамотності. Асоціація також проводитиме дослідження та публікує звіти про стан цифрової грамотності в Канаді.

Торонтоська публічна бібліотека: Ця бібліотечна система пропонує широкий спектр програм цифрової грамотності, включаючи заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошуку інформації в Інтернеті, використання електронної пошти та соціальних мереж. Бібліотека також пропонує індивідуальні консультації та доступ до комп'ютерів та Інтернету.

Австралія. Бібліотечна асоціація Австралії: Ця професійна організація пропонує ресурси та рекомендації для бібліотек з навчання цифрової грамотності. Асоціація також проводитиме дослідження та публікує звіти про стан цифрової грамотності в Австралії.

Державна бібліотека Вікторії: Ця бібліотека пропонує широкий спектр програм з цифрової грамотності, включаючи заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошук інформації в Інтернеті, використання електронної пошти та соціальних мереж. Бібліотека також пропонує індивідуальні консультації та доступ до комп'ютерів та Інтернету.

Фінляндія. Бібліотечна асоціація Фінляндії: Ця професійна організація пропонує ресурси та рекомендації для бібліотек з навчання цифрової грамотності. Асоціація також проводитиме дослідження та публікує звіти про стан цифрової грамотності у Фінляндії.

Мережа бібліотек Хельсінкі: Ця мережа бібліотек пропонує широкий спектр програм з цифрової грамотності, включаючи заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошук інформації в Інтернеті, використання електронної пошти та соціальних мереж, а також більш просунуті теми, такі як цифрове виробництво контенту та кодування. Бібліотеки також пропонують спеціальні програми для

дітей та молоді, які допомагають їм розвивати навички безпечного та відповідального використання ІКТ.

Сінгапур. Національна бібліотека Сінгапуру: Ця бібліотека пропонує програми з цифрової грамотності для людей різного віку та з різним рівнем навичок. Програми включають заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошуку інформації в Інтернеті, використання електронної пошти та соціальних мереж, а також більш просунуті теми, такі як електронна комерція та онлайн-безпека. Бібліотека також пропонує спеціальні програми для старшого покоління, які допомагають їм залишатися активними та підключеними до цифрового світу.

Південна Корея. Національна бібліотека Кореї: Ця бібліотека пропонує програми з цифрової грамотності для людей різного віку та з різним рівнем навичок. Програми включають заняття з основ комп'ютерної грамотності, пошуку інформації в Інтернеті, використання електронної пошти та соціальних мереж, а також більш просунуті теми, такі як програмування та розробка веб-сайтів. Бібліотека також пропонує спеціальні програми для дітей та молоді, які допомагають їм розвивати творчі здібності за допомогою цифрових технологій.

Закордонний досвід навчання цифрової грамотності в бібліотеках демонструє різноманітні підходи та методи, які можуть бути адаптовані до місцевих потреб. Ці приклади підтверджують важливу роль бібліотек у сприянні цифровій інклюзивності та підвищенню рівня цифрової грамотності населення [20].

Деякі з кращих прикладів включають:

Фінляндія: Фінляндія є лідером у сфері освіти, і її бібліотеки відіграють важливу роль у навчанні цифровій грамотності. Бібліотеки Фінляндії пропонують широкий спектр програм та послуг з цифрової грамотності для людей усіх віків.

Сінгапур: Сінгапур також є лідером у сфері цифрових технологій, і його бібліотеки відіграють важливу роль у навчанні цифровій грамотності. Бібліотеки Сінгапуру пропонують комп'ютерні курси, доступ до Інтернету та інші послуги з цифрової грамотності.

Канада: Канада має розгалужену мережу бібліотек, які пропонують програми навчання цифровій грамотності. Деякі з найкращих програм навчання цифровій грамотності в Канаді пропонуються бібліотеками Торонто та Ванкувера.

Отже, аналіз закордонного досвіду показав, що бібліотеки в багатьох країнах відіграють ключову роль у підвищенні цифрової грамотності населення. Вони успішно реалізують різноманітні освітні програми, адаптовані до потреб різних груп користувачів. Використання інноваційних методик навчання, партнерство з технологічними компаніями та активна підтримка з боку держави сприяють ефективному засвоєнню цифрових навичок. Цей досвід може бути корисним для українських бібліотек у розробці та впровадженні власних програм з цифрової освіти, забезпечуючи високий рівень цифрової грамотності серед громадян.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У Розділі 1 розглянуто сутність основних понять дослідження, теоретичні засади навчання цифрової грамотності у бібліотеках, рівні та компоненти цифрової грамотності.

Визначено, що цифрова грамотність є складним і багатовимірним поняттям, що включає знання, навички та установки, необхідні для ефективного та безпечного використання цифрових технологій. Визначено рівні цифрової грамотності, від базових навичок використання комп'ютера та інтернету до більш складних компетенцій, таких як критичне оцінювання інформації, захист особистих даних та участь у цифровому громадському житті. Основні компоненти цифрової грамотності включають:

- технічні навички: вміння користуватися пристроями, програмами та інтернетом;
- інформаційні навички: здатність знаходити, оцінювати та використовувати інформацію;

- комунікативні навички: ефективна взаємодія у цифровому середовищі;
- етичні навички: дотримання етичних норм та захист особистих даних.

Аналіз нормативно-правової бази показав, що цифрова грамотність є важливою складовою державної політики. Документи, які регулюють розвиток цифрової грамотності в Україні включають стратегії розвитку інформаційного суспільства, програми цифрової трансформації та освітні стандарти.

У більшості країн існують національні програми та ініціативи, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності населення. Також значну роль відіграють міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО та Європейський Союз, які розробляють рекомендації та підтримують проекти з цифрової освіти.

Бібліотеки відіграють ключову роль у формуванні цифрової грамотності громадян. Вони є доступними та зручними місцями для отримання знань та навичок, особливо для тих, хто не має можливості навчатися самостійно або в інших установах. Основні напрями діяльності бібліотек включають:

- освітні програми та курси: від базових до спеціалізованих курсів з цифрової грамотності;
- індивідуальні консультації: допомога у вирішенні конкретних питань;
- доступ до комп'ютерів та інтернету: забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів;
- розробка інформаційних матеріалів: створення навчальних посібників та відеоуроків;
- організація заходів та майстер-класів: проведення семінарів, тренінгів та воркшопів;
- партнерство та співпраця: співпраця з освітніми установами та ІТ-компаніями;
- підтримка електронних урядових послуг: допомога у використанні державних онлайн-сервісів;
- сприяння розвитку медіаграмотності: навчання критичному мисленню та захисту даних;
- використання новітніх технологій: впровадження VR, AR та 3D-друку.

Закордонний досвід показує, що бібліотеки в різних країнах успішно реалізують програми цифрової грамотності, адаптуючи їх до специфічних потреб місцевого населення. Досвід зарубіжних країн свідчить про ефективність міжсекторальної співпраці, використання інноваційних підходів та інтеграцію цифрової освіти в загальну систему навчання. Цей досвід може бути корисним для впровадження в Україні, для підвищення рівня цифрової грамотності своїх громадян.

Отже, цифрова грамотність є критично важливою компетенцією в сучасному інформаційному суспільстві. Бібліотеки відіграють вирішальну роль у розвитку цих навичок, надаючи доступ до ресурсів, організовуючи освітні програми та підтримуючи громадян у освоєнні цифрових технологій. Аналіз нормативно-правової бази та закордонного досвіду підкреслює важливість державної підтримки та міжсекторальної співпраці для успішного впровадження програм цифрової грамотності. Використання сучасних технологій та адаптація освітніх підходів до потреб різних груп населення дозволяють бібліотекам ефективно виконувати свою місію в цифровому суспільстві.

РОЗДІЛ 2

НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ

2.1. Діяльність бібліотек-хабів проєкту «Дія. Цифрова освіта»

Проект «Дія. Цифрова освіта» був започаткований у 2019 році з метою підвищення рівня цифрової грамотності населення України. Одним із ключових компонентів проєкту є мережа бібліотек-хабів, які пропонують безкоштовні курси та тренінги з цифрових навичок для людей різного віку та досвіду.

Рисунок 2.1 зображує цифрові хаби Вінницької області, які функціонують як осередки інновацій та технологій. Ці хаби розташовані в різних містах та селах регіону, забезпечуючи доступ до високошвидкісного інтернету, сучасного комп'ютерного обладнання та навчальних програм для місцевих мешканців.

Рисунок 2.1 – Цифрові хаби Вінницької області [21]

Дія.Освіта має 6000+ хабів – 4 це бібліотеки, школи, університети, компанії та приватний сектор, IT-організації, ЦНАПи та громадські організації.

В Україні на базі бібліотек створено майже 3500 хабів цифрової освіти, які надають освітні послуги в сфері діджитал-технологій.

ВГО Українська бібліотечна асоціація спільно з проєктом «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні», що впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні за підтримки Швеції, у 2021-2023 рр. реалізувала проєкт «Розвиток спроможності бібліотек-Хабів цифрової освіти». Цей проєкт «спрямований на перетворення бібліотек у сучасні центри цифрової освіти, що можуть ефективно підтримувати навчання цифровим навичкам для широкого кола громадян. Основні аспекти проєкту охоплюють різні напрямки діяльності бібліотек, включаючи технічне оснащення, навчання персоналу, розвиток навчальних програм та співпрацю з іншими організаціями.

У 2024 році відбувається другий етап спільної роботи партнерів над підвищенням інституційної спроможності бібліотек-Хабів цифрової освіти в Україні. ВГО Українська бібліотечна асоціація реалізує проєкт «Здобуття цифрових навичок у бібліотеках-Хабах цифрової освіти», підтриманий Програмою розвитку ООН (UNDP) в Україні в рамках «Проєкту підтримки Дія». Ініціатива охоплює всі області України і здійснюється у два етапи: спочатку проводиться навчання для координаторів Хабів цифрової освіти, які потім організовують заняття з цифрової грамотності та консультують відвідувачів бібліотек, використовуючи національну платформу «Дія. Освіта».

Головна мета проєкту полягає в підвищенні спроможності бібліотек виконувати функцію хабів цифрової освіти, надаючи доступ до сучасних технологій, навчальних матеріалів та консультативних послуг. Це дозволяє сприяти розвитку цифрової грамотності серед населення, особливо серед тих, хто має обмежений доступ до цифрових ресурсів [22].

Мета бібліотек-хабів полягає в тому, щоб зробити цифрові навички доступними для всіх українців, незалежно від їхнього місця розташування, соціального статусу чи рівня освіти. Завдання бібліотек-хабів включають:

- надання безкоштовних курсів та тренінгів з цифрових навичок;
- забезпечення доступу до комп'ютерів та Інтернету;
- проведення інформаційних заходів про цифрові технології;
- підтримку розвитку цифрових громад;
- сприяння цифровій інклюзивності.

Бібліотеки-хаби пропонують широкий спектр курсів та тренінгів з цифрових навичок, які охоплюють такі теми, як:

- комп'ютерна грамотність;
- інтернет-безпека;
- використання онлайн-послуг;
- робота з електронною поштою та соціальними мережами;
- цифрова грамотність;
- електронне урядування;
- цифрові підприємництво;
- кібербезпека.

В Таблиці 2.1 наведено характеристику напрямів діяльності бібліотек-хабів цифрової освіти та зміст їх роботи.

Таблиця 2.1 – Напрямки діяльності бібліотек-хабів [23]

Напрямок діяльності	Опис
Навчання цифровим навичкам	Проведення курсів та тренінгів з основ комп'ютерної грамотності, роботи з Інтернетом, електронною поштою, соціальними мережами, пошуку інформації тощо.
Забезпечення доступу до комп'ютерів та Інтернету	Надання користувачам доступу до комп'ютерів та Інтернету для навчання, роботи, спілкування та розваг.
Проведення інформаційних заходів	Організація лекцій, семінарів, вебінарів та інших заходів з питань цифрових технологій.
Підтримка розвитку цифрових громад	Сприяння створенню та розвитку онлайн-спільнот, де люди можуть ділитися досвідом, знаннями та ідеями.
Сприяння цифровій інклюзивності	Забезпечення доступу до цифрових технологій для людей з обмеженими можливостями.

Бібліотеки-хаби відіграють важливу роль у підвищенні рівня цифрової грамотності населення України. Вони пропонують доступ до цифрових навичок для людей, які інакше не могли б їх отримати, і допомагають їм стати більш впевненими та активними користувачами цифрових технологій [24].

Структура бібліотеки-хабу.

- Зона реєстрації: Тут користувачі можуть зареєструватися, отримати інформацію про послуги бібліотеки-хабу та записатися на курси та тренінги.
- Зона навчання: Тут проводяться курси та тренінги з цифрових навичок.
- Зона комп'ютерного залу: Тут користувачі мають доступ до комп'ютерів та Інтернету.
- Зона інформаційних ресурсів: Тут користувачі можуть знайти книги, брошури, веб-сайти та інші інформаційні ресурси з питань цифрових технологій.
- Зона відпочинку: Тут користувачі можуть відпочити, поспілкуватися та попрацювати над своїми проектами.

Отже, бібліотеки-хаби відіграють ключову роль у покращенні цифрової грамотності населення України. Вони забезпечують доступ до цифрових навичок для людей різного віку та рівня досвіду, сприяючи розвитку цифрових спільнот та забезпечуючи цифрову інклюзивність. Завдяки постійному підвищенню кваліфікації персоналу, бібліотеки-хаби забезпечують високу ефективність навчання та задоволення потреб користувачів.

2.2. Кадрове забезпечення навчання цифровій грамотності в бібліотеках

Навчання цифровій грамотності стає все більш важливим у сучасному світі, де інформаційні та комунікаційні технології відіграють ключову роль у всіх сферах життя.

Бібліотеки, як традиційні центри інформації та освіти, відіграють важливу роль у цьому процесі.

Для ефективного навчання цифровій грамотності в бібліотеках необхідні кваліфіковані кадри, які володіють знаннями та навичками в цій сфері.

У Таблиці 2.2 наведені вимоги, що висуваються до фахівців бібліотек-хабів цифрової освіти.

Таблиця 2.2 – Вимоги до кадрового забезпечення [25]

Вимога	Опис
Відповідна освіта	Персонал бібліотек повинен мати відповідну освіту в галузі інформаційних технологій, комп'ютерних наук, педагогіки або інших сферах, пов'язаних з цифровою грамотністю.
Навички роботи з комп'ютером	Персонал бібліотек повинен володіти навичками роботи з комп'ютером, включаючи роботу з операційними системами, програмним забезпеченням, Інтернетом та іншими цифровими інструментами.
Педагогічні навички	Персонал бібліотек повинен володіти педагогічними навичками, щоб ефективно планувати та проводити заняття, а також оцінювати знання та навички учнів.
Комунікативні навички	Персонал бібліотек повинен володіти хорошими комунікативними навичками, щоб чітко та зрозуміло пояснювати складні концепції та відповідати на питання учнів.
Здатність до саморозвитку	Персонал бібліотек повинен постійно вчитися та розвивати свої знання та навички в галузі цифрових технологій.

Тренери регіональних тренінгових центрів з цифрової грамотності – це кваліфіковані фахівці, які пройшли спеціальну підготовку з питань навчання дорослих, методики викладання цифрових навичок та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Тренери можуть бути фахівцями бібліотек, що володіють певними знаннями та вміннями. По-перше, вони мають вищу освіту, зазвичай у сфері педагогіки, інформатики, психології або інших гуманітарних наук. Крім того, ці фахівці мають досвід роботи викладачами, тренерами або консультантами з питань цифрової грамотності. Важливим аспектом їхньої професійної діяльності є регулярне проходження тренінгів та семінарів з підвищення кваліфікації, що стосуються використання нових технологій та методик навчання. Тренери також

володіють навичками роботи з комп'ютером, програмним забезпеченням, Інтернетом та іншими цифровими інструментами. Окрім технічних знань, ці фахівці мають добре розвинені комунікативні навички, здатність мотивувати та навчати людей, а також володіють емпатією та терпінням. Координатори хабів цифрової освіти – це фахівці, які відповідають за організацію роботи хабів, координацію співпраці з партнерами, планування та проведення заходів з цифрової грамотності [26].

Тренери регіональних тренінгових центрів та координатори хабів цифрової освіти проходять навчання за спеціальними програмами, розробленими Міністерством цифрової трансформації України за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) та уряду Швеції. Навчання включає теоретичні та практичні заняття з таких тем:

- Основи цифрової грамотності
- Методика викладання цифрових навичок дорослим
- Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій
- Організація та проведення заходів з цифрової грамотності
- Робота з командою та партнерами
- Комунікація та презентація

Існує декілька способів підготовки кадрів для навчання цифровій грамотності в бібліотеках:

- Навчання: Бібліотеки можуть організовувати власні навчальні курси для свого персоналу з питань цифрової грамотності. Також існують численні навчальні курси та програми, які пропонуються університетами, коледжами та іншими навчальними закладами.
- Самоосвіта: Персонал бібліотек може самостійно вивчати питання цифрової грамотності за допомогою онлайн-ресурсів, книг, статей та інших матеріалів.
- Співпраця з іншими організаціями: Бібліотеки можуть співпрацювати з іншими організаціями, які займаються навчанням цифровій грамотності, щоб отримати доступ до їхніх ресурсів та досвіду [27].

На Рисунку 2.2 зображено схему повноважень фахівців бібліотек щодо навчання цифрової грамотності

Рисунок 2.2 – Повноваження фахівців бібліотек щодо навчання цифрової грамотності.

Розглянемо детальніше: Керівник бібліотеки: Несе відповідальність за загальне керівництво кадровим забезпеченням навчання цифровій грамотності.

Методист: Розробляє та реалізує програми навчання цифровій грамотності.

Тренери: Проводять заняття з цифрової грамотності для користувачів бібліотек.

Консультанти: Надають допомогу користувачам бібліотек з питань цифрової грамотності.

Мотивація персоналу є невід’ємною частиною навчання. Наведена нижче діаграма (Рисунок 2.3), показує фактори, які на нашу думку можуть мотивувати персонал бібліотек до навчання цифровій грамотності та проведення таких занять.

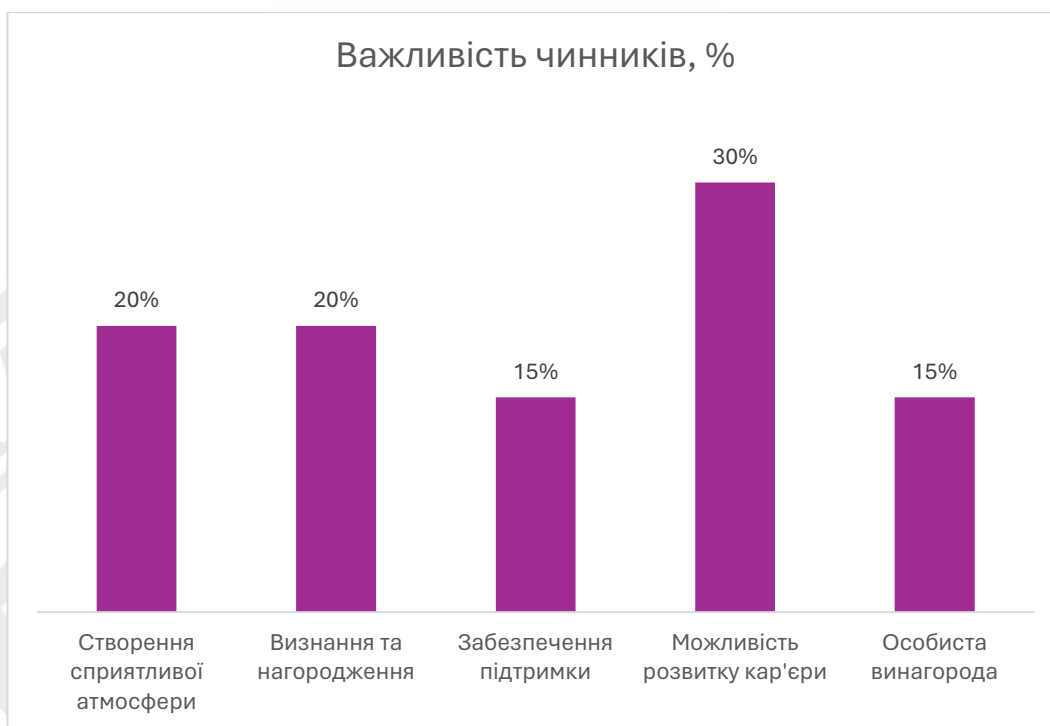

Рисунок 2.3 Фактори, які можуть мотивувати персонал бібліотек до навчання цифровій грамотності.

З розвитком інформаційних технологій з'являються нові виклики та можливості для навчання цифровій грамотності в бібліотеках. У таблиці 2.3 наведені нові виклики та можливості для бібліотек.

Таблиця 2.3 – Виклики та можливості для навчання цифровій грамотності в бібліотеках [28]

Виклики	Можливості
Зростаюча складність цифрових технологій	Використання онлайн-ресурсів
Цифрові технології постійно стають більш складними, що робить навчання їм більш складним завданням.	Онлайн-ресурси можуть використовуватися для навчання цифровій грамотності, що робить його більш доступним та зручним для користувачів.
Зміна методів навчання	Співпраця з іншими організаціями
Зміна методів навчання, пов'язана з використанням онлайн-ресурсів та інтерактивних методів, потребує від бібліотекарів нових навичок та знань.	Бібліотеки можуть співпрацювати з іншими організаціями, які займаються навчанням цифровій грамотності, щоб отримати доступ до їхніх ресурсів та досвіду.

Необхідність у персональному підході	Використання нових технологій
Користувачі бібліотек мають різні рівні знань та навичок у галузі цифрових технологій, що потребує від бібліотекарів персонального підходу до навчання.	Нові технології, такі як віртуальна реальність та доповнена реальність, можуть використовуватися для навчання цифровій грамотності, що робить його більш цікавим та ефективним.

Отже, у контексті навчання цифровій грамотності в бібліотеках, кадрове забезпечення відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та якості освітніх програм. Тренери регіональних тренінгових центрів та координатори хабів цифрової освіти є незамінними фахівцями, які забезпечують високий рівень навчання та організації освітніх заходів.

Забезпечення якісного кадрового потенціалу в бібліотеках є ключовим чинником успішної реалізації освітніх ініціатив з цифрової грамотності. Тренери та координатори, які мають вищу освіту та досвід роботи в відповідних галузях, разом з постійним підвищенням кваліфікації, забезпечують високу ефективність навчального процесу та задоволення потреб користувачів.

2.3. Методи та форми навчання цифровій грамотності в бібліотеках.

Бібліотеки відіграють важливу роль у навчанні цифровій грамотності, пропонуючи широкий спектр методів та форм навчання, які відповідають різним потребам та рівням підготовки користувачів. Розглянемо найпоширеніші методи та форми навчання:

Традиційні методи навчання:

- **Лекції та семінари:** Цей метод передбачає чітку презентацію інформації фахівцем з цифрової грамотності, з можливістю для користувачів ставити запитання та отримувати роз'яснення.
- **Практичні заняття:** Цей метод дає можливість користувачам практикувати набуті знання та навички під керівництвом фахівця або досвідченого користувача.

- Індивідуальні консультації: Цей метод дозволяє користувачам отримати персональну допомогу та підтримку з питань цифрової грамотності, що стосуються їхніх індивідуальних потреб.

Інтерактивні методи навчання:

- Ігри та симуляції: Ігри та симуляції можуть зробити навчання цифровим навичкам більш цікавим та захопливим, а також дозволяють користувачам вчитися на власних помилках у безпечному середовищі.

- Вебінари та онлайн-курси: Вебінари та онлайн-курси дають можливість користувачам навчатися цифровій грамотності в зручний для них час та з будь-якого місця.

- Дискусійні групи та форуми: Дискусійні групи та форуми дають можливість користувачам ділитися своїми знаннями та досвідом один з одним, а також отримувати підтримку від інших людей.

Інноваційні методи навчання:

- Віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR): VR та AR можуть використовуватися для створення захоплюючих та інтерактивних навчальних середовищ, які допомагають користувачам краще зрозуміти складні концепції.

- Штучний інтелект (AI): AI може використовуватися для персоналізації навчання, адаптуючи його до індивідуальних потреб та темпу навчання користувачів.

- Соціальні мережі: Соціальні мережі можуть використовуватися для поширення інформації та ресурсів з цифрової грамотності, а також для заохочення користувачів до спілкування та співпраці [29].

Рисунок 2.4 демонструє різні форми навчання цифрової грамотності, які застосовуються в бібліотеках.

Рисунок 2.4 – Форми навчання цифрової грамотності.

Вибір методів та форм навчання цифрової грамотності в бібліотеках залежить від декількох факторів, наведених у рисунку 2.5.

Потреби та рівень підготовки користувачів

- Бібліотеки повинні пропонувати різноманітні методи та форми навчання, щоб відповідати потребам користувачів з різним рівнем знань та досвіду.

Доступні ресурси

- Бібліотеки повинні обирати методи та форми навчання, які вони можуть ефективно реалізувати з урахуванням своїх ресурсів, таких як персонал, обладнання та фінансування.

Цілі навчання

- Бібліотеки повинні обирати методи та форми навчання, які допоможуть користувачам досягти своїх цілей навчання

Рисунок 2.5 – Фактори вибору методів та форм навчання цифрової грамотності [30].

Наведемо приклади успішних практик навчання цифрової грамотності у бібліотеках України. Так, бібліотека м. Києва активно впроваджує програму «Цифрова грамотність для людей похилого віку», що допомагає старшому поколінню опанувати базові навички роботи з комп'ютером, Інтернетом та

соціальними мережами. Програма включає в себе щомісячні семінари, де досвідчені фахівці чітко та доступно пояснюють необхідні знання. Окрім цього, бібліотека пропонує індивідуальні консультації для тих, хто потребує додаткової допомоги з конкретними завданнями. Для кращого розуміння та закріплення матеріалу, бібліотека розповсюджує інформаційні матеріали та пам'ятки, а також співпрацює з місцевими соціальними службами, щоб охопити програмою якомога більше людей.

Бібліотека м. Львова створила онлайн-платформу «Віртуальна бібліотека», що надає користувачам доступ до електронних книг, журналів, газет та інших ресурсів. Окрім цього, бібліотека проводить онлайн-заходи, такі як лекції, вебінари та віртуальні виставки, які роблять навчання цифровим навичкам більш цікавим та доступним. Важливим аспектом роботи бібліотеки є навчання користувачів навичкам пошуку та використання інформації в Інтернеті. З метою розширення доступу до освітніх ресурсів, бібліотека співпрацює з місцевими школами та університетами.

Бібліотека м. Одеси реалізує програму «Мобільна бібліотека», яка організовує виїзні бібліотечні пункти у віддалених населених пунктах. Це дозволяє людям, які не мають можливості відвідати стаціонарну бібліотеку, отримати доступ до книг, комп'ютерів та Інтернету. Окрім цього, бібліотека проводить заходи з цифрової грамотності, такі як майстер-класи та семінари, щоб допомогти людям оволодіти необхідними навичками. Для розширення охоплення програмою, бібліотека співпрацює з місцевими органами влади.

Бібліотека м. Харкова створила «Інклюзивну бібліотеку», яка пропонує доступне середовище для користувачів з інвалідністю. Бібліотека надає послуги з адаптивного читання та комп'ютерного навчання, а також проводить заходи з цифрової грамотності, адаптовані до потреб людей з інвалідністю. З метою кращої підтримки цієї категорії користувачів, бібліотека співпрацює з місцевими організаціями [31].

Отже, традиційні методи, такі як лекції, семінари та практичні заняття, надають можливість отримати структуровану інформацію та практичний досвід,

що є важливим для засвоєння цифрових навичок. Індивідуальні консультації дозволяють надати персоналізовану підтримку та відповісти на конкретні питання користувачів.

Інтерактивні методи, такі як ігри, вебінари та дискусійні групи, стимулюють активну участь та співпрацю між учасниками, що сприяє збагаченню навчального процесу. Інноваційні методи, такі як використання віртуальної реальності, штучного інтелекту та соціальних мереж, відображають сучасні тенденції та забезпечують захопливий та ефективний досвід навчання.

Вибір конкретних методів та форм навчання повинен враховувати потреби та можливості користувачів, наявні ресурси бібліотеки, а також поставлені цілі навчання. Застосування різноманітних підходів до навчання цифрової грамотності дозволяє забезпечити доступність та ефективність освітніх програм для різних аудиторій.

2.4. Матеріально-технічне забезпечення навчання цифровій грамотності в бібліотеках.

У сучасному світі, де інформація стає все більш доступною, а технології розвиваються стрімко, цифрова грамотність набуває критичного значення. Вона дає можливість людям не лише отримувати доступ до інформації, але й використовувати її ефективно, критично та етично. Бібліотеки, як традиційні центри інформації та освіти, відіграють важливу роль у навчанні цифровій грамотності населення.

Для того, щоб бібліотеки могли успішно виконувати свою місію з навчання цифровій грамотності, їм необхідне відповідне матеріально-технічне оснащення. Це включає різні види обладнання та програмного забезпечення, що забезпечують ефективне навчання та доступ до цифрових ресурсів.

По-перше, бібліотеки повинні мати достатню кількість сучасних і потужних комп'ютерів. Це необхідно для того, щоб всі бажаючі могли брати участь у навчальних програмах, працювати з навчальними програмами та

ресурсами. Доступ до Інтернету повинен бути стабільним та швидкісним, що дозволяє користувачам отримувати доступ до онлайн-ресурсів, брати участь у вебінарах та онлайн-курсах, а також використовувати різні онлайн-інструменти. Важливо також мати ліцензійне програмне забезпечення для роботи з текстом, графікою, відео та іншими навчальними матеріалами.

Аудіо- та відеоапаратура є невід'ємною частиною оснащення бібліотек. Проектори та екрани використовуються для проведення лекцій, семінарів і вебінарів, забезпечуючи наочність та інтерактивність навчання. Колонки та мікрофони забезпечують якісне звучання, що важливо для чіткого сприйняття інформації. Вебкамери необхідні для онлайн-спілкування та участі в онлайн-курсах.

Мережеве обладнання, таке як маршрутизатори, комутатори та точки доступу Wi-Fi, забезпечує підключення комп'ютерів до Інтернету та створення локальної мережі. Це дозволяє користувачам підключатися до Інтернету з мобільних пристроїв, таких як планшети та смартфони, які також використовуються для навчання цифровій грамотності в будь-якому місці.

Електронні джерела надають можливість користувачам читати електронні книги та інші електронні документи, що сприяє зручному доступу до навчальних матеріалів. Принтери та сканери використовуються для друку та сканування документів, що є важливим для виконання різних завдань та проектів у процесі навчання.

Таким чином, бібліотеки, оснащені необхідним комп'ютерним, мережевим та аудіо-відео обладнанням, можуть ефективно виконувати свою місію з навчання цифровій грамотності, забезпечуючи рівний доступ до цифрових ресурсів та можливостей для всіх категорій населення [32].

Важливо, щоб бібліотеки забезпечували доступ до матеріально-технічного оснащення для людей з інвалідністю. Це може включати в себе спеціальне програмне забезпечення, адаптивне обладнання та послуги асистентів.

Окрім базового оснащення, бібліотеки можуть використовувати й більш інноваційні технічні засоби для навчання цифровій грамотності, як-от:

- Дошки та панелі з сенсорним екраном: Ці пристрої дозволяють для більш інтерактивного навчання, де користувачі можуть безпосередньо взаємодіяти з навчальним матеріалом.

- Пристрої віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR): VR та AR можуть використовуватися для створення захоплюючих та інтерактивних навчальних середовищ, які допомагають користувачам краще зрозуміти складні концепції.

- Засоби 3D-друку: 3D-друк може використовуватися для створення моделей та прототипів, що може бути корисним для навчання дизайну, робототехніці та іншим STEM-дисциплінам.

Наявність сучасного матеріально-технічного забезпечення є важливою, але не єдиною складовою успішного навчання цифровій грамотності.

Бібліотекарі відіграють ключову роль у цьому процесі, адже вони розробляють та проводять навчальні програми та заходи; надають індивідуальні консультації користувачам; допомагають користувачам знаходити та використовувати інформаційні ресурси; підтримують користувачів у розвитку їхніх цифрових навичок.

Для забезпечення ефективного навчання цифровій грамотності бібліотекам також важливо співпрацювати з іншими організаціями, такими як:

- Навчальні заклади: Співпраця з місцевими школами та університетами може допомогти бібліотекам розробити програми, які відповідають навчальним планам та потребам студентів.

- Державні установи: Співпраця з державними установами може допомогти бібліотекам запропонувати користувачам програми з навчання цифровим навичкам, необхідним для використання електронних державних послуг.

- Бізнес-сектор: Співпраця з місцевими підприємствами може допомогти бібліотекам запропонувати користувачам програми з навчання цифровим навичкам, необхідним для пошуку роботи та розвитку кар'єри.

- Організації громадянського суспільства: Співпраця з організаціями громадянського суспільства може допомогти бібліотекам охопити програмами навчання цифровій грамотності більш широку аудиторію, зокрема людей з інвалідністю та людей похилого віку [33].

Забезпечення бібліотек необхідним матеріально-технічним забезпеченням потребує фінансування. Джерелами фінансування можуть бути державні бюджети різних рівнів, гранти, спонсорські кошти та фандрайзинг. Важливо також ефективно використовувати наявні ресурси та шукати можливості для їх оптимізації [34].

Матеріально-технічне забезпечення є важливим чинником, що впливає на ефективність навчання цифровій грамотності в бібліотеках. Завдяки сучасному обладнанню, інноваційним рішенням, кваліфікованим бібліотекарам та тісній співпраці з іншими організаціями, бібліотеки можуть створити сприятливе середовище для навчання та допомогти людям розвинути цифрові навички, необхідні для успішного життя та роботи в сучасному світі.

В Таблиці 2.4 показано інноваційні технічні засоби для навчання цифрової грамотності, наведено їх переваги та недоліки.

Таблиця 2.4 – Приклади інноваційних технічних засобів для навчання цифровій грамотності в бібліотеках

Технічний засіб	Опис	Переваги	Недоліки
Дошки та панелі з сенсорним екраном	Ці пристрої дозволяють для більш інтерактивного навчання, де користувачі можуть безпосередньо взаємодіяти з навчальним матеріалом.	· Підвищує залученість користувачів; · Сприяє кращому розумінню складних концепцій; · Дозволяє для групової роботи	· Може бути дорогим; · Потребує спеціальних навичок для використання
Пристрої віртуальної реальності	VR та AR можуть використовуватися для створення	· Підвищує мотивацію та	· Може бути дорогим;

(VR) та доповненої реальності (AR)	захоплюючих інтерактивних навчальних середовищ, які допомагають користувачам краще зрозуміти складні концепції.	та зацікавленість користувачів; · Дозволяє для дослідження віртуальних середовищ; · Сприяє кращому засвоєнню знань	· Потребує спеціального обладнання; · Може викликати дискомфорт у деяких користувачів
Засоби 3D-друку	3D-друк може використовуватися для створення моделей та прототипів, що може бути корисним для навчання дизайну, робототехніці та іншим STEM-дисциплінам.	· Дозволяє для практичного навчання; · Сприяє розвитку креативного мислення; · Дозволяє для візуалізації складних концепцій	· Може бути дорогим; · Потребує спеціальних навичок для використання

Отже, ефективне навчання цифровій грамотності в бібліотеках залежить від належного матеріально-технічного забезпечення. Сучасні комп'ютери, швидкий інтернет, інтерактивні навчальні платформи та спеціалізоване програмне забезпечення є ключовими елементами, що впливають на якість навчального процесу. Крім того, важливою є постійна модернізація обладнання та забезпечення доступу до новітніх технологій, що дозволяє задовольняти зростаючі потреби користувачів і сприяє більш ефективному засвоєнню цифрових навичок.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Розділ 2 надає огляд діяльності українських бібліотек щодо навчання цифровій грамотності населення. Аналіз діяльності бібліотек-хабів проєкту «Дія. Цифрова освіта», показав, що вони відіграють ключову роль у поширенні та зміцненні цифрової грамотності серед населення.

Надзвичайно важливим аспектом успішної реалізації освітніх програм навчання цифровій грамотності в бібліотеках є кадрове забезпечення. Тренери та

координатори цього процесу, які мають вищу освіту та відповідний досвід роботи, забезпечують високий рівень якості навчання.

Детально розглянуто різноманітні методи та форми навчання цифровій грамотності, які дозволяють бібліотекам ефективно відповідати на різні потреби та стилі навчання користувачів. Від традиційних методів, таких як лекції та семінари, до інноваційних форм, таких як використання віртуальної реальності та штучного інтелекту, бібліотеки мають можливість створювати різноманітні та цікаві освітні програми.

Аналізуючи матеріально-технічне забезпечення навчання цифровій грамотності, виділяється необхідність наявності високотехнологічного обладнання та доступу до сучасних інформаційних технологій для ефективного проведення навчальних заходів.

Отже, бібліотеки сьогодні є важливими структурами у процесі навчання цифровій грамотності громадян, мають значний потенціал у цьому напрямі діяльності.

РОЗДІЛ 3

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В. ОТАМАНОВСЬКОГО ЩОДО НАВЧАННЯ ЦИФРОВІЙ ГРАМОТНОСТІ ГРОМАДИ

3.1. Діяльність ВОУНБ ім. В. Отамановського щодо навчання цифровій грамотності громади.

Цифрова грамотність стала невід'ємною частиною сучасного суспільства. Здатність використовувати цифрові технології та Інтернет є критично важливою для успіху в особистому та професійному житті. У цьому контексті бібліотеки відіграють важливу роль у навчанні громадян основам цифрової грамотності [35].

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Отамановського (далі ВОУНБ ім. В. Отамановського) є одним із провідних центрів, що активно сприяє розвитку цифрової грамотності серед місцевої громади.

ВОУНБ ім. В. Отамановського має багату історію та глибоке коріння у вінницькій спільноті. Заснована на початку XX століття, вона стала культурним та освітнім центром для жителів міста. З моменту свого створення бібліотека завжди адаптувалася до змін у суспільстві та технологіях, забезпечуючи доступ до знань і ресурсів.

У сучасний період, з поширенням цифрових технологій, ВОУНБ ім. В. Отамановського розширила свою місію, включивши навчання цифрової грамотності як один зі своїх головних напрямків діяльності. Ця ініціатива спрямована на забезпечення доступу до цифрових навичок для всіх вікових груп, від молоді до людей похилого віку [36].

В Таблиці 3.1 наведено ініціативи та ресурси ВОУНБ ім. В. Отамановського, які підкреслюють її прагнення бути центром цифрової освіти.

Таблиця 3.1 – Ініціативи та ресурси ВОУНБ ім. В. Отамановського [37].

Категорія	Інформація
Особливі програми для людей з обмеженими можливостями	Бібліотека організовує спеціальні курси з використання технологій для людей з обмеженими можливостями, включаючи використання екранних читачів та інших асистивних технологій.
Клуби за інтересами	У бібліотеці створені клуби за інтересами, де люди можуть обмінюватися досвідом та вчитися один у одного, наприклад, клуби програмістів, блогерів та цифрових художників.
Консультаційні послуги	Бібліотека надає індивідуальні консультації з питань використання цифрових технологій, допомагаючи вирішувати конкретні проблеми користувачів.
Віртуальна бібліотека	Бібліотека створила віртуальну бібліотеку, що включає доступ до електронних книг, наукових журналів та навчальних матеріалів з цифрової грамотності.
Платформи для самонавчання	Співпраця з платформами онлайн-навчання (Coursera, Udey), які пропонують курси з цифрових навичок, включаючи безкоштовний доступ до деяких курсів через бібліотеку.
Цифрові інструменти для бізнесу	Проведення семінарів для малого та середнього бізнесу, де навчають використанню цифрових інструментів для маркетингу, управління проектами та ведення бухгалтерії.
Міжнародна співпраця	Участь у міжнародних проектах та грантових програмах, що підтримують розвиток цифрової грамотності, зокрема, обмін досвідом з бібліотеками інших країн.
Сучасні лабораторії	Створення лабораторій з 3D-друку, робототехніки та віртуальної реальності, де можна навчатися новітнім технологіям та інноваціям.
Інтерактивні платформи	Використання інтерактивних навчальних платформ та симуляторів для практичного освоєння навичок роботи з різними цифровими інструментами.
Освітні програми для вчителів	Організація тренінгів та семінарів для вчителів, щоб вони могли ефективно інтегрувати цифрові технології в навчальний процес.

ВОУНБ ім. В. Отамановського активно співпрацює з місцевими організаціями, навчальними закладами та бізнесом для забезпечення кращих умов навчання цифрової грамотності. Деякі з цих партнерств включають:

- співпраця з університетами та школами для проведення спільних освітніх заходів;
- партнерство з IT-компаніями для організації майстер-класів та воркшопів;
- спільні проекти з місцевими органами влади для розширення доступу до цифрових ресурсів у віддалених районах.

Завдяки зусиллям ВОУНБ ім. В. Отамановського, багато мешканців Вінниці змогли підвищити свою цифрову грамотність. Це вплинуло на підвищення рівня зайнятості, покращення якості життя та розширення можливостей для саморозвитку. Відгуки учасників курсів та програм свідчать про високу ефективність та важливість цих ініціатив [38].

Незважаючи на успіхи, бібліотека стикається з певними викликами, такими як обмеженість ресурсів та необхідність постійного оновлення програм відповідно до швидко змінюваних технологій. Проте бібліотека активно працює над подоланням цих викликів, використовуючи інноваційні підходи та розширюючи коло партнерів.

На майбутнє бібліотека планує продовжувати розвивати свої програми, зокрема, шляхом впровадження нових технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, для навчання цифрової грамотності. Це допоможе забезпечити актуальність навчальних програм та відповідати на виклики сучасного цифрового світу.

Отже, ВОУНБ ім. В. Отамановського робить вагомий внесок у навчання цифрової грамотності місцевої громади. Завдяки різноманітним програмам та заходам, бібліотека допомагає людям різного віку та соціального статусу опановувати необхідні навички для успішного життя в цифрову епоху. Це сприяє розвитку індивідуальних можливостей кожного громадянина та загальному прогресу місцевої спільноти.

3.2. Порівняльний аналіз навчальних програм з цифрової грамотності у ВОУНБ ім. В. Отамановського та бібліотек інших міст України

Цифрова трансформація суспільства вимагає не лише змін у способі спілкування та використання технологій, але й підвищеної цифрової грамотності. У цьому контексті бібліотеки виступають ключовими партнерами у забезпеченні доступу до навчальних програм, спрямованих на формування цифрових навичок серед громадян. Проаналізуємо, як ця ініціатива втілюється у місті Вінниці порівняно з іншими містами України.

Бібліотеки є не лише місцями зберігання книг, але й центрами освіти, що активно впроваджують навчальні програми з цифрової грамотності. Наприклад, ВОУНБ ім. В. Отамановського пропонує різноманітні курси, спрямовані на оволодіння навичками використання комп'ютера, Інтернету, соціальних мереж та інших цифрових інструментів. Ці курси орієнтовані на різні вікові групи та відповідають потребам сучасного суспільства [39].

Порівнюючи навчальні програми міста Вінниці з іншими містами України, можна відзначити ряд важливих аспектів:

1. Структура програм: У Вінниці, подібно до інших міст, програми з цифрової грамотності охоплюють різноманітні аспекти від основ роботи з комп'ютером до захисту від онлайн загроз.
2. Активність аудиторії: Усі ці програми відзначаються великою активністю аудиторії, що свідчить про реальну потребу громадян у підвищенні цифрової грамотності.
3. Інноваційні підходи: Деякі міста, такі як Київ та Львів, впроваджують інноваційні методи навчання, такі як використання віртуальної реальності та гейміфікації, що дозволяє залучити більше учасників до процесу навчання.
4. Адаптовані програми: У більших містах, де є більша різноманітність аудиторії, існують спеціалізовані програми для окремих груп населення, наприклад, людей похилого віку або молоді.

В сучасному інформаційному суспільстві цифрова грамотність стає ключовою компетенцією, необхідною для успішного функціонування та розвитку як особистості, так і суспільства в цілому. У цьому контексті бібліотеки виступають унікальними центрами, що надають доступ до освітніх ресурсів та навчальних програм з цифрової грамотності для різних верств населення [40].

У місті Вінниці бібліотеки активно розвивають навчальні програми з цифрової грамотності, спрямовані на підвищення рівня комп'ютерної грамотності та оволодіння сучасними технологіями. Наприклад, ВОУНБ ім. В. Отамановського організовує курси з основ роботи з комп'ютером, використання Інтернету, роботу з електронною поштою, а також курси з використання соціальних мереж та цифрових ресурсів. Ці навчальні програми адресовані різним категоріям населення, включаючи старші та молодіші вікові групи.

Порівняльний аналіз (Таблиця 3.2) показує, що програми з цифрової грамотності у бібліотеках Вінниці відповідають загальним тенденціям розвитку в Україні, але також мають свої особливості. У порівнянні з іншими містами, які також активно впроваджують навчальні програми з цифрової грамотності, можна виділити деякі інноваційні підходи та практики.

Таблиця 3.2 – порівняльний аналіз бібліотеки Вінниці та інших міст.

Параметр	Бібліотека Вінниці (ім. В. Отамановського)	Бібліотеки інших міст України
Спектр курсів	Основи роботи з комп'ютером, Інтернет, соціальні мережі, електронна пошта. Всі рівні складності.	Широкий спектр курсів: від основ роботи з комп'ютером до програмування та кібербезпеки.
Цільова аудиторія	Різні вікові групи: діти, дорослі, літні люди. Спеціальні курси для різних категорій користувачів.	Схожа цільова аудиторія, але можливі спеціалізовані курси для професіоналів та студентів.
Методи навчання	Традиційні лекції, практичні вправи, інтерактивні сесії.	Інноваційні методи: віртуальна реальність, гейміфікація, мультимедійні матеріали.

Участь у програмах	Постійне зростання кількості учасників, активний інтерес громадян.	Велика кількість учасників, що свідчить про популярність програм.
Ефективність навчання	Високий рівень задоволення користувачів, успішне оволодіння навичками.	Результативність програм підтверджується позитивними відгуками та відсотком успішних випускників.

Як зазначено вище, у Києві та Львові бібліотеки використовують віртуальну реальність та гейміфікацію для привернення уваги учасників та залучення їх до навчання. Такі інноваційні методи дозволяють підвищити зацікавленість та мотивацію учасників та роблять навчальний процес більш цікавим та ефективним [41].

У бібліотеках інших міст України, таких як Київ, Львів, Одеса та Харків, також можна відзначити ряд специфічних особливостей та інновацій. Наприклад, бібліотеки Києва активно використовують мультимедійні технології та інтерактивні платформи для навчання, тоді як у Львові та Харкові великий акцент робиться на розвиток програмування та інформаційних технологій. У Одесі відомі своїми програмами з кібербезпеки та захисту особистих даних.

Ці різноманітні підходи та ініціативи свідчать про активний і динамічний розвиток навчальних програм з цифрової грамотності у бібліотеках України. Аналізуючи цей контекст, можна побачити, що бібліотеки відіграють ключову роль у формуванні цифрових навичок та підвищенні рівня цифрової грамотності серед населення країни.

Отже, порівняльний аналіз навчальних програм з цифрової грамотності у бібліотеках міста Вінниці та інших міст України підтверджує важливу роль бібліотек у підвищенні рівня цифрової грамотності серед населення. Варто враховувати інноваційні підходи та найкращі практики інших міст для подальшого розвитку програм у Вінниці. Це допоможе забезпечити ефективніше навчання та підготовку громадян до цифрового світу.

3.3. Рекомендації щодо удосконалення навчання цифровій грамотності у бібліотеках.

Навчання цифрової грамотності є ключовим компонентом сучасної освіти та соціальної інтеграції. Бібліотеки м. Вінниці загалом та ВОУНБ ім. В. Отамановського зокрема, відіграють важливу роль у цьому процесі. Для підвищення ефективності та якості навчальних програм необхідно впроваджувати інноваційні підходи та адаптуватися до потреб громади. Нижче наведені рекомендації, що можуть допомогти вдосконалити навчання цифрової грамотності у бібліотеках міста Вінниці.

1. Розширення програми навчання

- Курси для різних рівнів підготовки. Необхідно розширити програми навчання, розробивши курси для різних рівнів підготовки: від початкового до просунутого. Це дозволить кожному користувачу знайти програму, яка відповідатиме його потребам та рівню знань.
- Спеціалізовані курси. Запровадити спеціалізовані курси для різних професійних груп, наприклад, для медичних працівників, освітян, підприємців тощо. Це допоможе цільовим групам отримати конкретні знання та навички, необхідні у їх професійній діяльності.

2. Використання новітніх технологій. Покращення матеріально-технічної бази.

- Інтерактивні платформи та ресурси Використання інтерактивних навчальних платформ та симуляторів для практичного освоєння навичок роботи з різними цифровими інструментами. Це сприятиме більш глибокому засвоєнню матеріалу та забезпечить інтерактивний підхід до навчання.
- Віртуальна та доповнена реальність. Інтеграція технологій віртуальної та доповненої реальності у навчальний процес дозволить створити інтерактивні навчальні середовища, де користувачі зможуть практикуватися в реалістичних умовах.

3. Підвищення кваліфікації викладачів

- Регулярні тренінги та семінари. Організовувати регулярні тренінги та семінари для викладачів, де вони зможуть ознайомитися з новітніми методиками навчання та технологіями. Це забезпечить високий рівень викладання та актуальність навчальних програм.

- Обмін досвідом. Заохочувати викладачів брати участь у професійних спільнотах, конференціях та обмінюватися досвідом з колегами з інших міст та країн. Це сприятиме впровадженню передового досвіду у навчальні програми бібліотеки.

4. Співпраця з місцевими організаціями та бізнесом

- Партнерські програми. Розробити партнерські програми з місцевими навчальними закладами, ІТ-компаніями та бізнесом для проведення спільних освітніх заходів, воркшопів та майстер-класів. Це дозволить залучити додаткові ресурси та експертів до навчальних програм.

- Спільні проекти. Ініціювати спільні проекти з місцевими органами влади для розширення доступу до цифрових ресурсів та програм навчання у віддалених районах. Це забезпечить рівні можливості для всіх мешканців міста, незалежно від їх місця проживання.

5. Розширення доступу до навчальних ресурсів

- Онлайн-бібліотека. Створення онлайн-бібліотеки з доступом до електронних книг, навчальних матеріалів та ресурсів з цифрової грамотності. Це дозволить користувачам навчатися самостійно у зручний для них час.

- Мобільні додатки. Розробити мобільні додатки для доступу до навчальних матеріалів та курсів. Це зробить процес навчання більш гнучким та доступним для широкого кола користувачів.

6. Моніторинг та оцінка якості навчання.

- Регулярне оцінювання. Запровадити системи регулярного оцінювання ефективності навчальних програм та задоволеності користувачів. Це дозволить виявляти сильні та слабкі сторони програм та вчасно вносити необхідні корективи.

- Зворотній зв'язок. Заохочувати користувачів до надання зворотного зв'язку про якість навчання та пропозицій щодо покращення програм. Це сприятиме більш точному розумінню потреб громади та адаптації програм відповідно до цих потреб.

7. Маркетинг та популяризація програм

- Інформаційні кампанії. Проводити активні інформаційні кампанії для популяризації програм з цифрової грамотності серед мешканців міста. Використовувати різні канали комунікації, включаючи соціальні медіа, місцеві ЗМІ та партнерські організації.
- Відкриті заходи. Організовувати відкриті заходи, дні відкритих дверей та презентації програм для залучення нових користувачів та підвищення обізнаності про можливості, які надає бібліотека [42].

Отже, удосконалення навчання цифрової грамотності у бібліотеках міста Вінниці вимагає комплексного підходу, що включає розширення програм, використання новітніх технологій, підвищення кваліфікації викладачів, співпрацю з місцевими організаціями, розширення доступу до ресурсів, регулярний моніторинг та ефективну популяризацію. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню рівня надання освітніх послуг бібліотеками громаді міста щодо цифрової грамотності та забезпечить ефективне використання цифрових технологій у повсякденному житті.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Проведене дослідження свідчить про активну діяльність ВОУНБ ім. В. Отамановського у місті Вінниці та області з питань навчання цифрової грамотності громади. Широкий спектр навчальних програм, що охоплює різні вікові групи та рівні складності, сприяє залученню користувачів до отримання необхідних цифрових навичок.

Порівняльний аналіз показав, що навчальні програми у бібліотеках Вінниці відповідають загальним тенденціям розвитку цифрової грамотності в Україні.

Вони активно впроваджують інноваційні методи навчання та забезпечують високу доступність програм для різних категорій користувачів.

Запропоновані рекомендації щодо удосконалення навчання цифрової грамотності в бібліотеках міста Вінниці спрямовані на розширення спектру курсів, впровадження інноваційних методів навчання, партнерство з іншими установами та систематичну оцінку ефективності програм. Їх впровадження допоможе підвищити якість навчання та забезпечити більш ефективний розвиток цифрової грамотності в місті.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота присвячена проблемі навчання цифровій грамотності в українських бібліотеках. У роботі досліджено сутність цифрової грамотності, її складники та ключові компоненти. Проведений аналіз показав, що ця проблема має велике значення для сучасного суспільства, оскільки цифрова грамотність стає необхідною умовою для успішної адаптації до вимог сучасного інформаційного суспільства.

У першому Розділі було проаналізовано сутність основних понять, визначено рівні та компоненти цифрової грамотності. Досліджено нормативно-правову базу в даній сфері. Результати дослідження свідчать про необхідність подальшого розвитку цієї галузі та розширення доступу до навчання цифровій грамотності в бібліотеках.

У другому Розділі було проведено аналіз практичних аспектів навчання цифровій грамотності. Висвітлено діяльність бібліотек-хабів проєкту «Дія. Цифрова освіта», відзначено важливість кадрового, методичного та матеріально-технічного забезпечення навчання.

Третій розділ розкриває активну роль ВОУНБ ім. В. Отамановського у процесі навчання цифровій грамотності громади міста та області. Проведено порівняльний аналіз навчальних програм та запропоновано рекомендації щодо їх удосконалення.

В цілому, дослідження показало, що навчання цифровій грамотності в українських бібліотеках має свою вагому роль у формуванні сучасного інформаційного суспільства. Процес навчання потребує постійного удосконалення та розширення, щоб забезпечити доступ до цифрових навичок для всіх верств населення. Це є важливим елементом соціального розвитку та підвищення якості життя українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Поліковська Ю. 60% українців мають базові цифрові навички. Мінцифра. ms.detector.media. URL: <https://ms.detector.media>
2. Питання Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти “Дія. Цифрова освіта” : Постанова Каб. Міністрів України від 10.03.2021 р. № 184 : станом на 20 лют. 2024 р.
3. [«Digital Literacy»](#). Welcome to ALA's Literacy Clearinghouse. 2017-01-19. Retrieved 2020-10-22. URL: <https://literacy.ala.org/digital-literacy>
4. Цифрова грамотність під час війни. Навчайтеся на оновленій платформі Дія.Цифрова освіта. Житомирська обласна військова адміністрація. URL: <https://oda.zht.gov.ua>.
5. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61, № 5. С. 6.
6. Карпова Л. Дослідницька компетентність вчителя нової української школи. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168), січ. С. 85–89.
7. Антонова С. Є., Сидор Н. А., Юхимець Н. С. Окремі аспекти цифрової грамотності українців. *Derzhavne upravlinnya udoskonalennya ta rozvytok*. 2023. № 5. URL: <https://doi.org>
8. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядж. КМ України від 17.11.2021 р. № 1467-р : станом на 11 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

11. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

12. Про освіту: Закон України від 05 .09. 2017р. № 2145-VIII. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

13. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

14. Кабмін схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року – Надвірнянська районна державна адміністрація. *Надвірнянська районна державна адміністрація*. URL: <https://nadrda.gov.ua>.

15. Діяльність публічних бібліотек як Хабів цифрової грамотності. *Черкаська обласна універсально наукова бібліотека імені Тараса Шевченка*. URL: <http://new.library.ck.ua>.

16. MediaSapiens. ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності. *ms.detector.media*. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post>.

17. Aquisição de um Espectrómetro de Massa MALDI-TOF-TOF (matrix-assistedlaser desorption/ionization/time-of-flight/time-of-flight): Anúncio de procedimento no. 3831/2012. *Diário da República II Série*. 2012. 3 October. URL: <https://dre.pt/application>.

18. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua>.

19. Цифрові інструменти в роботі бібліотек закладів освіти (у межах Глобал. *Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*. URL: <https://ippo.dn.ua>.

20. Кочеткова А. Цифрові бібліотеки як ознака XXI століття. *Наука і суспільство*. 2009. № 6. С. 6.

21. Дія.Освіта – Мережа хабів. *Дія.Освіта*
URL: <https://osvita.diia.gov.ua/hubs>
22. Ukrinform. В Україні діють майже 3500 хабів цифрової освіти в бібліотеках. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*
URL: <https://www.ukrinform.ua>.
23. Цифрова трансформація бібліотечної справи та спроможності бібліотек. *Репозитарій КІП ім. Ігоря Сікорського*. URL: <https://ela.kpi.ua>
24. Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір – Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua>.
25. Сучасні вимоги до якості кадрового забезпечення діяльності органів публічної влади експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. *Наукова періодика Міжрегіональної Академії управління персоналом*. URL: <https://journals.maup.com.ua>.
26. Лагута Л. «Розвиток спроможності бібліотек-Хабів цифрової освіти» – Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=7583>.
27. Білоус О. В. Роль бібліотек у формуванні інформаційної та цифрової грамотності населення України. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 6. С. 8–13.
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
28. Авраменко О. М. Цифрова грамотність: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Національного технічного університету «КПІ»*. Серія «Інформатика, управління та комп'ютерні науки». 2021. № 73. С. 6–12.
URL: <http://old.itvisnyk.kpi.ua/>.
29. Гунько Р. Розвиток цифрових компетенцій мешканців громад через послуги бібліотек. *SlideShare*. URL: <https://www.slideshare.net>
30. Електронна бібліотека НБУВ. Цифрова грамотність. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
31. Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua>

32. Бірюкова І. М. Фінансове і матеріально-технічне забезпечення бібліотечних ініціатив. *SlideShare*. 2022. С. 20–21.
33. Шпарик О. Цифрова трансформація середньої освіти: спільні стратегічні вектори США та країн ЄС. *Ukrainian Educational Journal*. 2022. № 3. С. 33–43.
34. Матеріально-технічне забезпечення бібліотек. Про бібліотеки і бібліотечну справу. Закони України. Protocol. *Безкоштовний сервіс для вирішення Юридичних питань №1 в Україні*. URL: <https://protocol.ua/ua>.
35. Вебсайт Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського. URL: <https://library.vn.ua/>.
36. План роботи на травень 2024. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського*. URL: <https://library.vn.ua>.
37. Грудецька Т. Цифрова грамотність через публічні бібліотеки: розвиток цифрової грамотності за допомогою публічних бібліотек. *Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека Відділ науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі*. 2022. С. 8–12.
38. Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації. *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського*. URL: <https://library.vn.ua/e-library>
39. Електронна бібліотека НБУВ. Цифрова грамотність. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> .
40. Лось О., Бугаєнко К. Діяльність публічних бібліотек як Хабів цифрової грамотності. *Управління культури та охорони культурної спадщини Черкаської обласної державної адміністрації*. 2023. с.11-13
41. Центр досліджень суспільства. Рівень цифрової грамотності населення України: дослідження 2023 року. URL: <https://cedos.org.ua/pro-nas/>
42. Програма «Цифрова Україна». Освіта та цифрова грамотність. URL: <https://thedigital.gov.ua/> .